

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

ЦАЛАН МИРОСЛАВА ІВАНІВНА

УДК 332.024:630*6

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ РОЗВИТКУ
ЛІСОГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В РЕГІОНІ**

Спеціальність 08.00.05 – розвиток продуктивних сил
і регіональна економіка

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Ужгород – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі економіки та підприємництва ДВНЗ «Ужгородський національний університет» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор,
член-кореспондент НАН України,
Мікловда Василь Петрович,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Міністерства освіти і науки України, завідувач
кафедри економіки та підприємництва, м. Ужгород

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор,
Папп Василь Васильович,
Мукачівський державний університет
Міністерства освіти і науки України, професор
кафедри туризму і рекреації, проректор із
науково-педагогічної роботи, м. Мукачево

кандидат економічних наук,
Маргіта Наталія Орестівна,
Національний університет
«Львівська політехніка»
Міністерства освіти і науки України,
старший викладач кафедри маркетингу
та логістики, м. Львів

Захист відбудеться «27» вересня 2018 р. о 10 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради К61.051.02. при ДВНЗ «Ужгородський національний університет» за адресою: 88000, м. Ужгород, вул. Університетська, 14, ауд. 401.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці ДВНЗ «Ужгородський національний університет» за адресою: 88000, м. Ужгород, вул. Університетська, 14.

Автореферат розісланий « 27 » серпня 2018 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат економічних наук, доцент

В.М. Бондаренко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Ліси відіграють особливу роль у регіоні з економічної, екологічної та соціальної точок зору. Зважаючи на це, розвиток лісогосподарської діяльності повинен базуватися на сучасному організаційно-економічному забезпеченні лісокористування із застосуванням комплексу важелів регіональних органів влади та участі територіальних громад. Сьогодні лісогосподарська діяльність переважно здійснюється державними лісовими господарствами, які ведуть комерційну господарську діяльність. Застаріла матеріально-технічна база, недосконалість інфраструктурного забезпечення, відсутність мотивації до удосконалення, застарілі підходи до ведення господарської діяльності лісовими господарствами не враховують фактор конкуренції та їх повноцінної участі у ринкових відносинах. В умовах активного здійснення глобалізаційних процесів, взаємодії країн та регіонів, полегшеного обміну між ними ресурсами та досвідом сформована та розвивається парадигма конкурентоспроможного розвитку, що руйнує традиційні стереотипи ведення лісогосподарювання і вимагає активізації, оптимізації, диверсифікації діяльності лісових господарств. Реалізація цієї парадигми з урахуванням умов невиснажливого лісокористування в Україні потребує ряду рішень та реформ як на національному, так і на регіональному рівнях. Нині в регіонах України у сфері лісового господарства недостатнім є досвід розробки та застосування механізмів розвитку, що й обумовило актуальність теми дослідження, формулювання мети та завдань для удосконалення організаційно-економічного механізму розвитку лісогосподарської діяльності в регіоні.

Особливості розвитку лісового господарства та лісогосподарської діяльності знайшли своє відображення у наукових розвідках В. Гоблика, В. Кравціва, М. Лендела, Н. Маргіти, В. Мікловди, О. Мілашовської, М. Нордберга, В. Паппа, М. Пітюлича, М. Пили, М. Полюги, І. Синякевича, І. Соловій, Е. Томлінсона, Ю. Туниці, Л. Полякової, І. Юхновського, О. Фурдичка та ін. Теоретичні аспекти конкурентоспроможності розкриті у працях відомих вчених, а саме: Г. Азоєва, П. Друкера, Ф. Котлера, М. Портера, Д. Рікардо, А. Сміта, А. Томпсона, Р. Уотермена, Р. Фатхутдінова, Й. Шумпетера, Ф. Хайєка та ін. Дослідженням конкурентоспроможності у сфері лісового господарства займалися О. Бодарецька, В. Бондар, Ю. Кирилов, П. Лакида, В. Овчарук, В. Парпан, В. Самоплавський та інші відомі науковці. Значний доробок у вивченні питань застосування механізмів у господарській діяльності належить Л. Абалкіну, М. Корецькому, Ю. Лузану, І. Лукінову, В. Марцину, С. Мочерному, М. Пархомцю, П. Саблуку та ін.

Дослідження економічних механізмів є важливим і складним завданням. Серед вчених та практиків не склалося однозначного погляду на їх сутність, структуру та сферу застосування, що свідчить про відсутність системного підходу до їх розуміння. Недостатньо уваги приділено також розгляду та вивченню механізмів розвитку лісового господарства регіону, саме тому питання

організаційно-економічного механізму розвитку лісогосподарської діяльності потребують нагального аналізу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до тематики науково-дослідної роботи економічного факультету ДВНЗ “Ужгородський національний університет” – “Формування механізмів активізації потенціалу економічної системи Закарпаття в умовах глобалізації” (Державний реєстраційний номер 0116U003557, довідка № 5928/01-27 від 15.12.17 р.). Автором досліджено фактори розвитку лісогосподарської діяльності на регіональному рівні, проаналізовано її сучасний стан та тенденції в Закарпатській області, визначено напрямки удосконалення організаційно-економічного механізму розвитку лісогосподарської діяльності в регіоні. Дисертаційна робота пов'язана із науковою темою кафедри міжнародних економічних відносин факультету міжнародних економічних відносин ДВНЗ “Ужгородський національний університет”, а саме: “Україна в системі європейської політичної та економічної інтеграції” (Державний реєстраційний номер 0116U003324, довідка №5929/01-27 від 15.12.17 р.). У рамках виконання цієї наукової теми автором досліджено ступінь та специфіку участі підприємств лісової галузі у зовнішньоекономічній діяльності та умови інфраструктурного забезпечення розвитку лісогосподарської діяльності в прикордонному регіоні, удосконалено підхід до оцінювання рівня розвитку лісогосподарської діяльності на регіональному рівні, враховуючи діяльність на внутрішньому ринку та орієнтацію на зовнішні ринки.

Мета і завдання дослідження. *Метою* дисертаційної роботи є обґрунтування науково-теоретичних засад, а також практичних рекомендацій щодо удосконалення організаційно-економічного механізму розвитку лісогосподарської діяльності в регіоні.

Відповідно до поставленої мети визначено такі *завдання дослідження*:

- визначити сутність лісогосподарської діяльності та її роль в регіональній економічній системі;
- узагальнити та систематизувати фактори розвитку лісогосподарської діяльності в регіоні;
- поглибити розуміння сутності та структури організаційно-економічного механізму розвитку лісогосподарської діяльності в регіоні;
- охарактеризувати сучасний стан розвитку лісогосподарської діяльності в Закарпатській області та її вклад в соціально-економічний розвиток регіону;
- здійснити оцінку рівня розвитку лісових господарств регіону;
- визначити напрями удосконалення організаційно-економічного механізму розвитку лісогосподарської діяльності в регіоні;
- розробити модель кластерної організації розвитку лісогосподарської діяльності в регіоні;
- удосконалити програмні підходи до розвитку лісогосподарської діяльності в регіоні.

Об'єктом дослідження є процеси розвитку лісогосподарської діяльності на регіональному рівні.

Предметом дослідження є теоретичні аспекти та прикладні засади удосконалення організаційно-економічного механізму розвитку лісогосподарської діяльності в регіоні.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети у процесі дослідження використано такі загальнонаукові *методи*:

- логічного узагальнення для обґрунтування необхідності систематизації основних понять та підходів до визначення організаційно-економічного механізму розвитку лісогосподарської діяльності в регіоні;
- монографічний при розгляді думок вчених стосовно теоретичних основ розвитку лісогосподарської діяльності на регіональному рівні, формуванні організаційно-економічного механізму її забезпечення та вивченні досвіду ведення лісогосподарської діяльності в окремих країнах;
- аналізу та синтезу при обробці статистичної інформації, яка відображає сучасний стан та тенденції розвитку лісогосподарської діяльності в Закарпатській області;
- порівняння, за допомогою якого здійснено зіставлення показників функціонування лісових господарств області, що дозволило оцінити диференціацію рівнів їх розвитку;
- графічний для наочного відображення результатів дослідження;
- опитування для отримання інформації з першоджерела щодо стану ведення лісогосподарської діяльності та проблем, які гальмують розвиток лісових господарств Закарпатської області;
- експертних оцінок - при визначенні вагових коефіцієнтів для розрахунку комплексного рейтингового показника розвитку лісогосподарської діяльності в регіоні.

Інформаційною базою дослідження слугували законодавчі та нормативно-правові акти з питань господарської та лісогосподарської діяльності, офіційні статистичні матеріали Державної служби статистики України та Головного управління статистики у Закарпатській області, матеріали звітності лісових господарств регіону, Закарпатського обласного управління лісового та мисливського господарства, монографічні дослідження, праці вітчизняних та зарубіжних науковців, що стосуються об'єкта та предмета дослідження, офіційні інтернет ресурси.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в обґрунтуванні теоретичних підходів та практичних рекомендацій щодо удосконалення організаційно-економічного механізму розвитку лісогосподарської діяльності в регіоні. У дисертації:

удосконалено:

- поняття “розвиток лісогосподарської діяльності в регіоні”, яке трактується як комплекс заходів, що здійснюються лісовими господарствами з метою забезпечення та підвищення їх конкурентоспроможності в економіці регіону, використовуючи його конкурентні переваги з умовою збереження, раціонального використання та відтворення лісових ресурсів. На відміну від інших, це поняття враховує специфіку лісової галузі, зорієнтовану на еколого-економічний баланс, та орієнтацію на конкурентні механізми діяльності лісових господарств з метою

ефективного ведення ними комерційної діяльності для подальшого спрямування її результатів на розвиток лісогосподарської діяльності в регіоні. Такий підхід забезпечує подолання традиційного стереотипу щодо ведення лісогосподарської діяльності та формування нового бачення, яке відповідає принципам ринкової економіки;

- класифікацію факторів впливу на лісогосподарську діяльність, що включає як фактори забезпечення конкурентоспроможності лісових господарств як основних суб'єктів лісогосподарської діяльності, так і фактори, що безпосередньо впливають на розвиток лісогосподарської діяльності у регіоні. На відміну від раніше відомих підходів, останні розподілено на загальні, які формуються на державному та регіональному рівнях, а також специфічні, що відображають особливості лісової галузі;

- підходи до оцінки розвитку лісових господарств на основі розрахунку комплексного рейтингового показника методом відстаней до еталону. Первинними показниками запропоновано використовувати такі: кількість штатних працівників на підприємстві, фонд оплати праці, середньомісячна оплата праці на підприємстві, обсяги заготівлі ліквідної деревини під час усіх видів рубок, обсяги реалізації деревини в круглому вигляді, обсяги реалізації необробленої деревини на аукціонних торгах, частка власних коштів підприємства в загальних обсягах коштів, спрямованих на ведення лісового господарства, обсяги отриманого прибутку підприємством, частка реалізації деревини на внутрішньому ринку. Вони відображають соціальну, економічну складові діяльності лісогосподарського підприємства та його участь у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності. Такий підхід дозволив згрупувати лісові господарства відповідно до розрахованого комплексного показника та визначити їх позиції відносно один одного;

набули подальшого розвитку:

- поняття “організаційно-економічний механізм розвитку лісогосподарської діяльності в регіоні” як сукупність складових, що забезпечують організацію та ведення лісогосподарської діяльності в регіоні, злагоджена взаємодія яких веде до її якісних змін в умовах збалансування соціальних, економічних та екологічних інтересів регіону у поточному періоді та забезпечує засади конкурентоспроможного розвитку лісового господарства у перспективі;

- компонентна структура організаційно-економічного механізму розвитку лісогосподарської діяльності в регіоні, основними складовими якої, на відміну від інших, визначено суб'єктно-об'єкту та функціонально-інструментальну компоненти;

- напрями розвитку лісогосподарської діяльності в регіоні, що активізують роботу організаційно-економічного механізму, а саме: оптимізація лісогосподарської діяльності в лісі, організація та активізація лісогосподарської діяльності з продуктами лісу, формування лісогосподарського кластеру в регіоні. Такий підхід відповідає цілям діяльності лісових господарств, зростанню її ефективності та посиленню їх конкурентоспроможних позицій на внутрішньому та зовнішньому ринку;

- організація кластерної моделі розвитку лісогосподарської діяльності в регіоні, що сприяє ефективному використанню природного потенціалу розвитку лісового господарства, злагодженій взаємодії працівників лісового господарства та інших секторів економіки, представників освіти та науки, органів влади в регіоні та місцевого населення, й зорієнтована на досягнення синергетичного ефекту. Налагодження тісних комунікаційних каналів та їх координація між суб'єктами кластерної моделі сприяє полегшенню обміну інформацією між ними, встановленню тісних коопераційних зв'язків та отриманню визначеного результату в умовах конкуренції;
- програмні інструменти розвитку лісогосподарської діяльності в регіоні, які крім традиційних напрямів передбачають диверсифікацію діяльності лісових господарств, зокрема шляхом розвитку сфери побічного лісокористування та рекреаційного використання лісу, що відповідним чином активізує господарську діяльність лісових господарств регіону, а також формування інфраструктурного забезпечення, зокрема створення інформаційно-консультаційного центру, що спростить прийняття управлінських рішень керівниками лісових господарств.

Практичне значення одержаних результатів. Практична цінність дослідження полягає в тому, що зроблені у дисертаційній роботі висновки розширюють теоретичні узагальнення та наукові напрацювання, які стосуються організаційно-економічного забезпечення розвитку лісогосподарської діяльності в регіоні. Отримані результати можуть слугувати основою для розробки концепцій, стратегій та програм соціально-економічного розвитку області в цілому та лісогосподарської діяльності зокрема.

Матеріали дослідження використані Закарпатським обласним управлінням лісового та мисливського господарства при розробці практичних заходів щодо реалізації стратегії збалансованого розвитку лісового та мисливського господарства України на регіональному рівні (довідка № 01-09/1799 від 01.12.2017 р.). У роботі ДП “Ясінянське ЛМГ” враховано переваги участі підприємства у кластері та підхід до оцінки конкурентоспроможного розвитку лісогосподарських підприємств, що характеризує економічну та соціальну складові, а також можливості його участі у зовнішньоекономічній діяльності (довідка №600 від 26.10.2017 р.). Результати оцінки розвитку лісгоспів Закарпаття за визначенням комплексного рейтингового показника та результати опитування директорів лісових господарств регіону щодо стану та проблем розвитку підприємств, якими вони керують, використані ДП “Виноградівське ЛГ” при розробці плану його перспективної діяльності (довідка №01-11/345 від 20.10.2017 р.). ДП “Берегівське лісове господарство” використано підхід до оцінки конкурентоспроможного розвитку лісогосподарських підприємств за визначеними показниками, а також зведені результати опитування директорів лісових господарств Закарпатської області, що дозволило отримати об'єктивну інформацію щодо стану розвитку, проблем галузі в регіоні та врахувати це у подальшій роботі підприємства (довідка №488/1 від 02.11.2017 р.).

Основні положення дисертаційної роботи використовуються у навчальному процесі ДВНЗ “Ужгородський національний університет”, зокрема факультету

міжнародних економічних відносин, при проведенні лекційних та семінарських занять з дисциплін: “Економіка підприємства”, “Економіка регіонів та зовнішньоекономічні зв’язки України” (довідка № 5930-01/27 від 15.12.2017 р.). Окреслені автором тенденції розвитку лісгосподарської діяльності в регіоні та концептуальні основи її кластерної організації використано у роботі НДІ “Інститут державного управління та регіонального розвитку” (довідка № 381 від 09.12.2017 р.) у процесі вивчення особливостей впливу державної політики на розвиток регіону з метою вироблення моделей для прийняття оптимальних рішень.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаною науковою працею, де сформовано авторське бачення сутності та структури організаційно-економічного механізму лісгосподарської діяльності в регіоні та особливостей її розвитку в сучасних умовах. Наукові результати, викладені у дисертаційній роботі, отримані автором особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, використані лише ті ідеї та положення, які є результатом особистої роботи здобувача.

Апробація результатів дослідження. Результати дисертаційної роботи були апробовані на багатьох науково-практичних конференціях, а саме: XII міжнародній науково-практичній конференції “XXI століття: Наука. Технологія. Освіта “ (31 травня – 1 червня 2007 р. м. Мукачєво), IV міжнародній науково-практичній конференції “Проблеми розвитку прикордонних територій та їх участі в інтеграційних процесах” (11-12 жовтня 2007 р., м. Луцьк), X міжнародній науково-практичній конференції “Теорія і практика сучасної економіки” (14-16 жовтня 2009 р., м. Черкаси), міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених, аспірантів і студентів “Організаційно-економічні проблеми регіонального розвитку в сучасних умовах” (29 квітня 2011 р., м. Сімферополь), II міжнародній науково-практичній конференції “Конкурентоспроможність економіки України: теорії, моделі, механізми” (25-26 січня 2013 р., м. Дніпропетровськ), всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції студентів та молодих вчених “Моделювання соціально – економічних процесів: сучасні проблеми та їх вирішення” (19-21 березня 2014 р., м. Жовті Води), міжнародній науково-практичній конференції “Розвиток національної економіки: теорія і практика” (3–4 квітня 2015 р., м. Івано-Франківськ), міжнародній науково-практичній конференції “Управління економічними процесами: сучасні реалії і виклики” (22-23 березня 2017 р., м. Мукачєво), міжнародній науково-практичній конференції “Сучасні особливості шляхів вирішення економічних проблем розвитку ” (29-30 вересня 2017 р., м. Львів).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 19 наукових праць загальним обсягом 7,06 д. а., серед яких 6 – у наукових фахових виданнях України, у тому числі 1 стаття у виданні, що включене до міжнародних наукометричних баз; 1 стаття - в іноземному виданні, що індексується міжнародними наукометричними базами, 9 тез доповідей за матеріалами конференцій та 3 публікації, що додатково відображають зміст дисертації. Особисто автору належить 6,75 д. а.

Структура та обсяг роботи. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (192 найменування) та 7 додатків. Загальний обсяг дисертації становить 262 сторінки, у тому числі 187 сторінок основного тексту. Робота містить 30 рисунків та 30 таблиць.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано мету та завдання, визначено об'єкт, предмет, наукову новизну, теоретичне і практичне значення отриманих результатів.

У **першому розділі** «**Теоретичні основи організаційно-економічного механізму розвитку лісогосподарської діяльності в регіоні**» розкрито сутність, специфіку та ознаки понять «господарська діяльність» та «підприємницька діяльність», здійснено зіставлення їх принципів, окреслено роль державного підприємництва в економічній системі країни. Увагу акцентовано на необхідності переосмислення засад діяльності підприємств різної форми власності, у тому числі державних, що обумовлено сучасними тенденціями у національному та міжнародному економічному середовищах та формуванням нової парадигми конкурентоспроможного розвитку в умовах глобалізації. Розкрито сутність поняття «лісогосподарська діяльність», під якою розуміють вид господарської діяльності з виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг у сфері лісового господарства, що включає заготівлю деревини, продукції побічного користування, роботи з відтворення лісів, їх охорони та захисту. Сформовано власне розуміння поняття “розвиток лісогосподарської діяльності” як комплексу заходів, які здійснюються лісовими господарствами з метою забезпечення та підвищення їх конкурентоспроможності в економіці регіону, використовуючи його конкурентні переваги з умовою збереження, раціонального використання та відтворення лісових ресурсів.

Дослідження факторів, які впливають на лісогосподарську діяльність в регіоні, дозволяє стверджувати, що їх сукупність включає як фактори забезпечення конкурентоспроможності підприємств (внутрішні та зовнішні), так і фактори розвитку лісогосподарської діяльності. Останні розподілено на загальні, що формуються на рівні держави та на рівні регіону, а також специфічні, характерні безпосередньо для лісової галузі (рис. 1).

Узагальнення різних підходів до розуміння поняття організаційно-економічного механізму в цілому та специфіки розвитку лісогосподарської діяльності в регіоні уможливило формулювання власного трактування поняття “організаційно-економічний механізм розвитку лісогосподарської діяльності в регіоні” як сукупності складових, що забезпечують ведення лісогосподарської діяльності в регіоні, злагоджена взаємодія яких веде до якісних її змін в умовах збалансування соціальних, економічних та екологічних інтересів регіону у поточному періоді та забезпечує засади конкурентоспроможного розвитку у перспективі, що на відміну від традиційного бачення враховує організацію діяльності лісогосподарського підприємства та його завдання, а також умови інституційного забезпечення лісогосподарської діяльності.

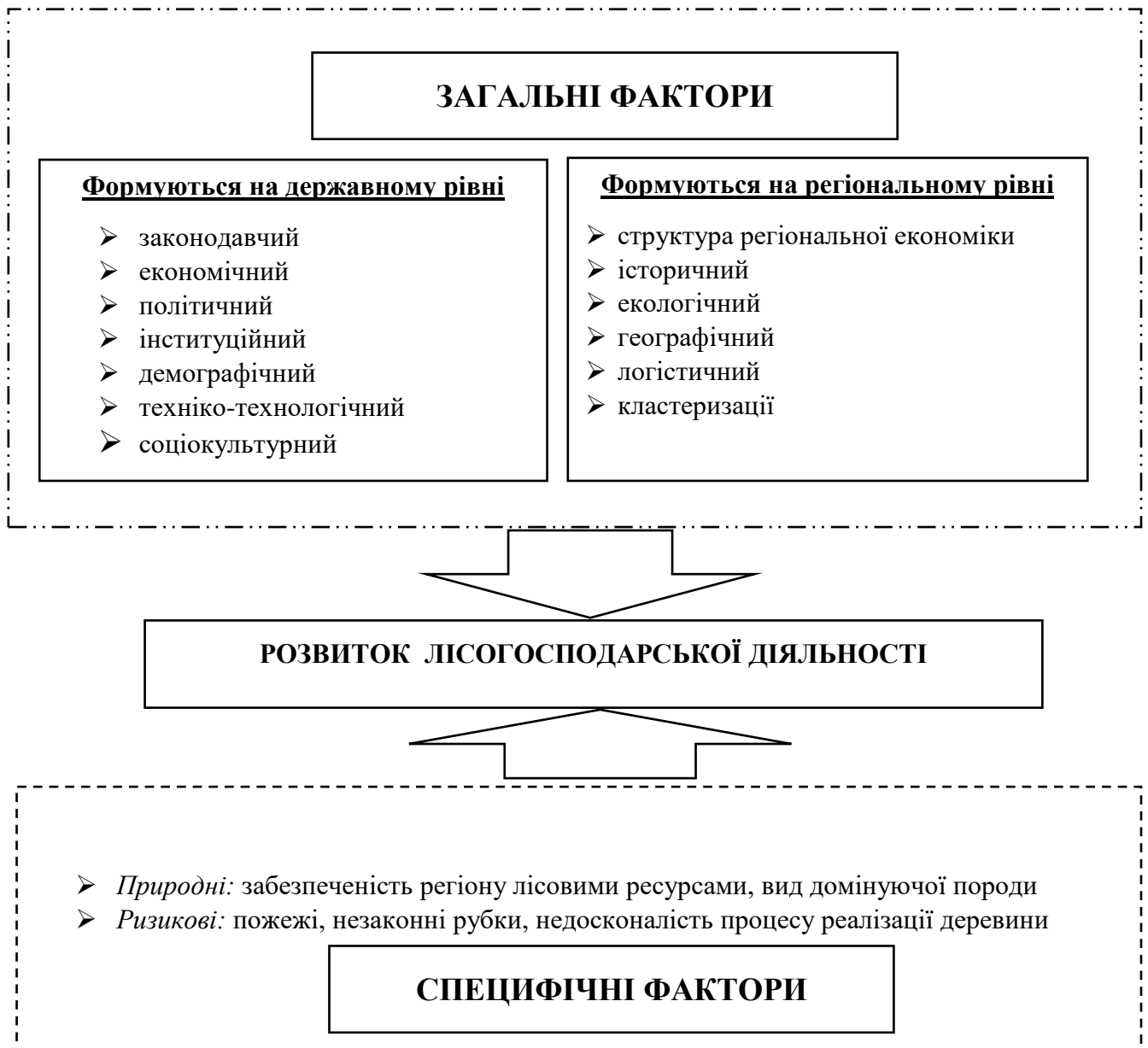

Рис. 1. Фактори розвитку лісогосподарської діяльності регіону

** Авторська розробка*

За результатами дослідження зроблено висновок, що в сучасних умовах дієвий організаційно-економічний механізм, який передбачає взаємодію лісогосподарських підприємств, органів влади державного та регіонального рівнів, місцевої громади може забезпечити розвиток лісогосподарської діяльності в регіоні на конкурентних засадах.

У другому розділі «Особливості розвитку лісогосподарської діяльності в Закарпатській області» досліджено ведення лісогосподарської діяльності в Закарпатті та її роль у регіональній соціально-економічній системі, зроблено оцінку розвитку лісових господарств, проаналізовано окремі аспекти організаційно-економічного забезпечення розвитку лісогосподарської діяльності в регіоні.

Дослідження показало, що Закарпатська область – це регіон, який має потенціал розвитку лісового господарства та ведення лісгосподарської діяльності. Його площа становить 2,11% території України, у той час площа вкритих лісовою рослинністю лісових ділянок становить 6,86 % від загальноукраїнських. Відсоток лісистості Закарпатської області є найвищим серед областей Карпатського регіону і більше, ніж утричі перевищує значення відповідного показника в Україні.

Аналіз динаміки обсягів реалізації продукції, робіт, послуг лісового господарства в Україні та областях Карпатського регіону (табл. 1) протягом 2008-2016 рр. показав їх зростання, яке є свідченням активізації лісгосподарської діяльності в цих регіонах та Україні загалом.

Таблиця 1

Динаміка реалізації продукції, робіт, послуг лісового господарства в Україні та областях Карпатського регіону у 2008-2016 рр.

(у фактичних цінах; млн.грн)

Область	2008	Місце	2010	Місце	2012	Місце	2014	Місце	2015	Місце	2016	Місце
Україна	3382,7		4097,7		5911,6		7739,9		10778,2		12838,8	
Закарпатська	170,9	3	199,2	4	333,7	3	467,6	2	549,8	3	715,3	2
Івано-Франківська	172,2	2	216,0	2	353,1	2	465,9	3	653,2	2	696,7	3
Львівська	242,3	1	287,4	1	376,4	1	535,0	1	788,5	1	826,9	1
Чернівецька	153,5	4	199,9	3	293,3	4	335,2	4	417,0	4	450,0	4
Частка області в Україні, %												
Закарпатська	5,05		4,86		5,64		6,04		5,10		5,57	
Івано-Франківська	5,09		5,27		5,97		6,02		6,06		5,43	
Львівська	7,16		7,01		6,37		6,91		7,32		6,44	
Чернівецька	4,54		4,88		4,96		4,33		3,87		3,51	

* сформовано та розраховано автором за даними Державної служби статистики України

Вклад галузі у створення ВРП області становить близько 2%, що вказує на необхідність стимулювання розвитку лісгосподарської діяльності в регіоні. Визначено, що лісові господарства області є одним із джерел дохідної частини місцевого бюджету, але при цьому частина податків, зборів (обов'язкових платежів), яка спрямовується ними до державного бюджету, є більшою, зокрема у 2016 р. перевищення становило у 2,3 рази. Особливістю розвитку лісгосподарської діяльності в Закарпатській області є те, що переважну частину (більше 97 %) обсягів продукції, робіт, послуг лісового господарства становлять лісозаготівлі, причому показник області перевищує загальнодержавний, що у випадку неконтрольованого вирубування та неефективного управління може бути викликом для лісової галузі регіону і призвести до виснаження лісових ресурсів краю. Аналіз реалізації деревини лісгоспами Закарпаття показав, що більше 90% реалізується на внутрішньому ринку, інша частина експортується.

Результати дослідження вказують на недовикористання потенціалу сфери побічного користування в області. Заготівля продукції побічного користування носить стихійний характер, щороку її обсяги не є сталими, а визначені ліміти на заготівлю другорядної лісової продукції та продукції побічного користування, освоєні з різних причин менше, ніж на половину. Результатом цього, а також неконтрольованого збору продукції побічного користування місцевим населенням, браку механізмів контролю, є недоотримання коштів місцевими бюджетами.

Оцінка розвитку лісових господарств Закарпатської області методом опитування їх керівників дає підстави стверджувати, що основними факторами, які стримують розвиток лісгосподарств є такі: недостатній платоспроможний попит споживачів, високий рівень оподаткування, відсутність фінансової підтримки з боку органів влади, незадовільна матеріально-технічна база, плинність кадрів та нестача кваліфікованих трудових ресурсів, проблема інфраструктурного забезпечення лісгосподарської діяльності, часті зміни законодавства. До необхідних інструментів сприяння розвитку лісгосподарської діяльності респонденти віднесли сприяння лізингу обладнання, підтримку інноваційної діяльності, сприяння зовнішньоекономічній діяльності. Окремо підкреслено важливість регіональних програм розвитку лісгосподарської діяльності та підтримку органів державної та регіональної влади.

Оцінку діяльності лісових господарств здійснено також шляхом розрахунку комплексного рейтингового показника їх розвитку у 2013-2016 рр. методом відстаней до еталона. Отримані результати показано на рис. 2.

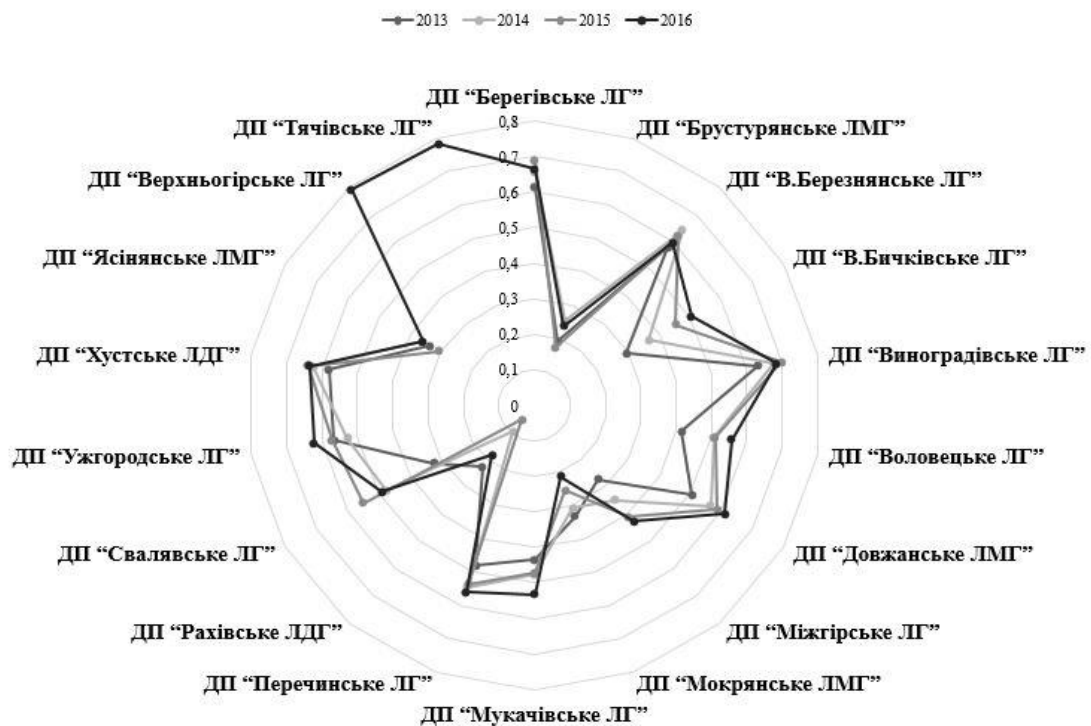

Рис. 2. Результати розрахунку комплексного рейтингового показника для лісових господарств Закарпатської області у 2013-2016 рр.

** розраховано автором за даними лісових господарств*

Результати розрахунку рейтингового показника та розподілу лісових господарств на групи показали, що тільки ДП “Рахівське ЛДГ” характеризувалося високим рівнем конкурентоспроможного розвитку протягом періоду дослідження, позиції інших змінювалися, їх кількість у групах не була сталою. Розподіл лісових господарств відповідно до їх розміщення у природно-економічних зонах Закарпатської області показав, що цей фактор не є визначальним, оскільки в групах мали місце господарства з різним рівнем конкурентоспроможності.

У процесі дослідження виявлено, що розвиток лісогосподарської діяльності в регіоні на конкурентних засадах визначається не тільки ефективністю діяльності лісових господарств, але і дієвістю їх взаємодії з відповідними інституціями державного та регіонального рівня, що регулюють ведення лісового господарства. Аналіз повноважень органів влади у сфері лісогосподарських відносин дозволив зробити висновок, що за інституціями державного рівня закріплені повноваження вироблення загальної політики розвитку лісового господарства, у той час як за інституціями регіонального рівня – її реалізація. Не всі інструменти, що є в розпорядженні регіональних органів влади, сьогодні використовуються повною мірою, зокрема, у регіоні відсутня регіональна програма розвитку лісового господарства, зорієнтована на охорону, захист, використання та відтворення лісових ресурсів, не здійснюється належним чином благоустрій лісових ділянок, культурно-побутове обслуговування відпочиваючих у лісі та ін.

У роботі визначено, що за державою слід залишити розробку загальних засад лісової політики, а регіональні органи влади, які більш обізнані з проблемами в регіоні, повинні ініціювати їх вирішення на місцевому рівні, зокрема через програмні інструменти та організацію інтеграційних структур (у т.ч. кластерів). Зміщення акценту є можливим у межах децентралізаційної реформи, яка наразі реалізовується в Україні.

У **третьому розділі «Удосконалення організаційно-економічного механізму розвитку лісогосподарської діяльності регіону»** визначено основні напрями удосконалення організаційно-економічного механізму розвитку лісогосподарської діяльності в регіоні, запропоновано кластерну модель організації лісогосподарської діяльності та визначено програмні інструменти її розвитку.

Аналіз тенденцій та особливостей розвитку лісогосподарської діяльності в Закарпатській області дозволив виділити суб’єктно-об’єктну та функціонально-інструментальну компоненти організаційно-економічного механізму та визначити напрями його удосконалення та активізації у регіоні (рис. 3).

У дисертації запропоновано принципи, на яких повинен базуватися організаційно-економічний механізм розвитку лісогосподарської діяльності регіону, а саме: безперервність розвитку, системність, принцип постійного моніторингу, цілеспрямованість, керованість, адаптивність, конструктивність.

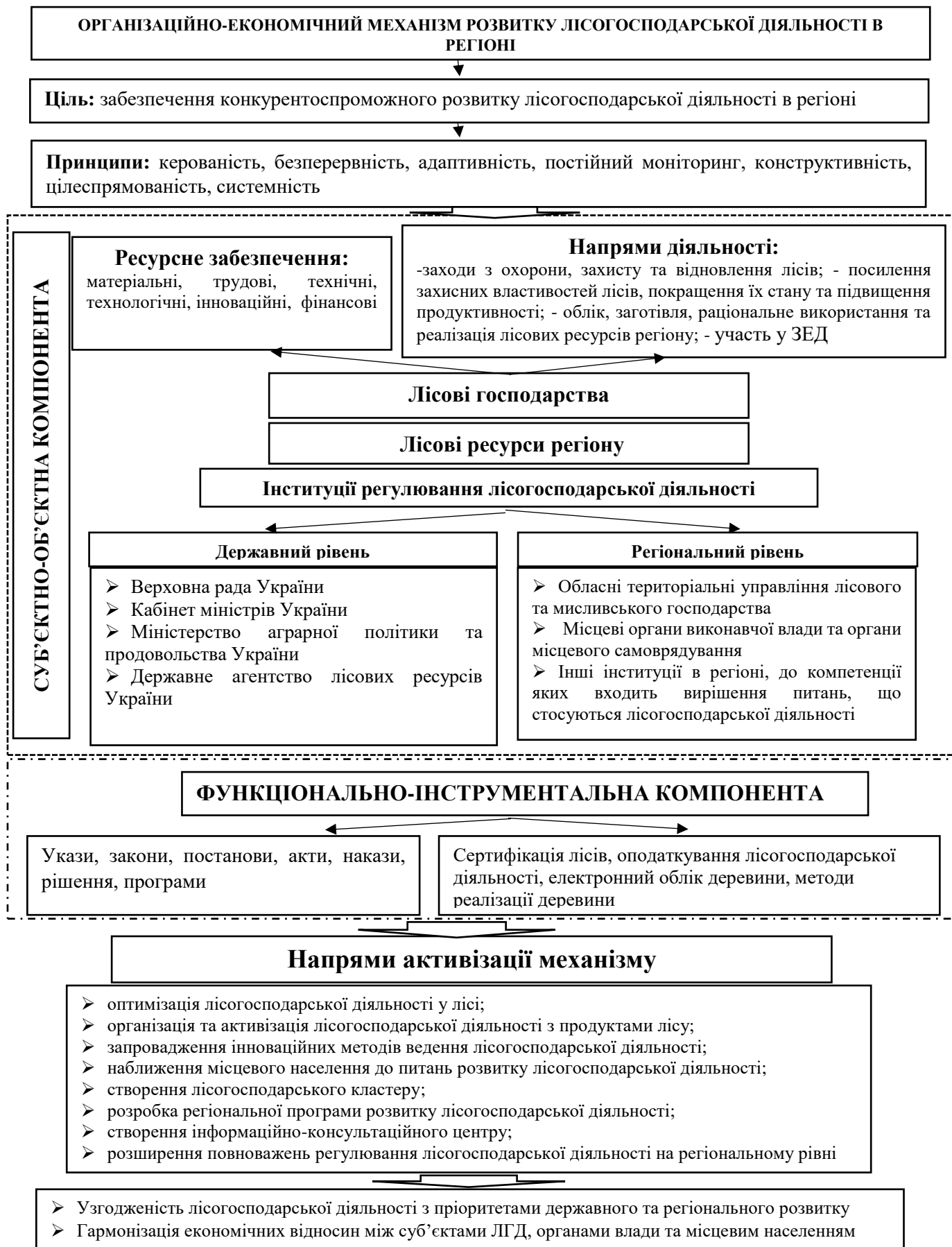

Рис. 3. Удосконалення організаційно-економічного механізму розвитку лісогосподарської діяльності в регіоні

* Авторська розробка

Визначено передумови та переваги створення лісогосподарського кластеру в регіоні, модель якого показана на рис. 4, завдання його учасників для досягнення синергетичного ефекту. Лісогосподарський кластер у Закарпатській області повинен стати платформою взаємодії суб'єктів господарської діяльності, органів регіональної влади, представників освіти, науки та громадськості для забезпечення їх конкурентоспроможного розвитку.

За результатами проведеного дослідження визначено потребу розробки регіональної програми розвитку лісогосподарської діяльності в Закарпатській області, яка повинна враховувати регіональну специфіку, принцип невиснажливого використання лісових ресурсів, покращення якісної структури лісових насаджень та бути зорієнтованою на розвиток комерційної діяльності лісових господарств регіону, зокрема шляхом її диверсифікації. Це можливо здійснити за рахунок розвитку рекреаційно-туристичної сфери у лісі, використання потенціалу регіону щодо розвитку сфери побічного лісокористування. Важливим інструментом підтримки ведення лісогосподарської діяльності на конкурентних засадах може стати створення у регіоні інформаційно-консультаційного центру для надання широкого спектру послуг з питань ведення господарської діяльності в контексті підвищення конкурентоспроможності лісових господарств, впровадження інноваційних технологій у лісогосподарську діяльність, інформування щодо кон'юнктури розвитку внутрішнього та зовнішнього ринків деревини та ін.

ВИСНОВКИ

У дисертації узагальнено теоретичні основи дослідження лісогосподарської діяльності регіону та запропоновано напрями удосконалення організаційно-економічного механізму її розвитку. Отримані науково-теоретичні та практичні результати дозволяють зробити такі висновки:

1. Лісове господарство є сферою господарювання, стратегічно важливою для регіону з точки зору можливостей ведення господарської діяльності, взаємозв'язку з суміжними галузями, забезпечення надходжень до бюджету, добробуту місцевого населення. Лісогосподарська діяльність являє собою вид господарської діяльності, що передбачає виробництво продукції, виконання робіт надання послуг у сфері лісового господарства, що включає заготівлю деревини, продукції побічного користування, роботи з відтворення лісів, їх охорони та захисту. Автором обґрунтовано, що діяльність лісових господарств є комерційною господарською діяльністю, яка актуалізує, незважаючи на державну форму власності, орієнтацію на конкурентоспроможний їх розвиток.
2. Систематизація факторів впливу на лісогосподарську діяльність дозволила виокремити фактори забезпечення конкурентоспроможності лісових господарств, що включають внутрішні - ресурсні, організаційні та управлінські, та зовнішні чинники, що повинні враховувати вимоги та виклики глобалізаційних процесів, наявного конкурентного середовища, а також формування відповідного

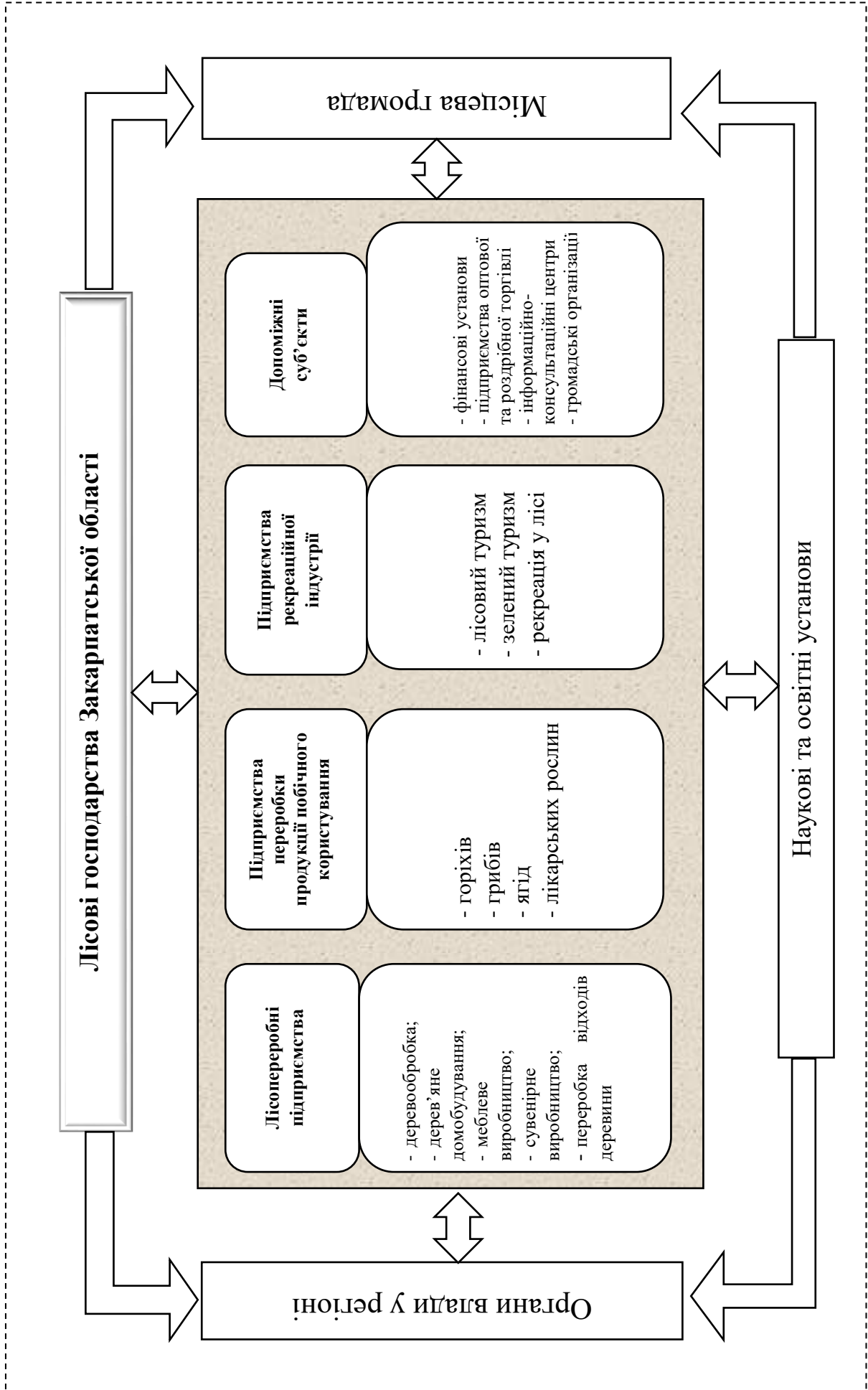

Рис. 4. Модель кластерної організації розвитку лісгосподарської діяльності в регіоні

** Авторська розробка*

законодавчого поля та умов стимулювання розвитку господарської діяльності з боку органів влади. Фактори впливу на розвиток лісогосподарської діяльності у регіоні розподілено на загальні фактори, що формуються на державному рівні (законодавчий, економічний, політичний, інституційний, демографічний, техніко-технологічний, соціокультурний) та ті, що формуються в регіоні (структура регіональної економіки, історичний, екологічний, географічний, логістичний, кластеризації). Окрему підгрупу утворюють специфічні фактори, характерні для сфери лісового господарства, а саме: природні та ризикові.

3. На основі узагальнення різних підходів до розуміння поняття організаційно-економічного механізму у цілому та специфіки розвитку лісогосподарської діяльності регіону зокрема, сформульовано авторське визначення поняття “організаційно-економічний механізм розвитку лісогосподарської діяльності в регіоні” як сукупність складових, що забезпечують ведення лісогосподарської діяльності в регіоні, злагоджена взаємодія яких веде до якісних її змін в умовах збалансування соціальних, економічних та екологічних інтересів регіону у поточному періоді та забезпечує засади конкурентоспроможного розвитку у перспективі.

4. На основі здійснення порівняльних зіставлень окремих показників розвитку лісового господарства у загальнонаціональному та транскордонному вимірах встановлено, що область займає кращі позиції у порівнянні як з Україною в цілому, так і з прикордонними до регіону країнами, що вказує на відповідні передумови до розвитку лісогосподарської діяльності. Зростання обсягів реалізації продукції (робіт, послуг) в Закарпатській області свідчить про активізацію лісогосподарської діяльності, частка у відповідному показнику України коливається у межах 5-6 %. Поряд з цим частка обсягів продукції (робіт, послуг) лісового господарства у відповідному показнику всіх суб’єктів господарювання Закарпатської області є низькою (близько 1%), вклад галузі у створення ВРП області становить близько 2%, обсяги податків та зборів до місцевого бюджету все ще є меншими за обсяги, сплачені до державного бюджету, у регіоні мають місце незаконні рубки, загибель лісових насаджень з різних причин, що завдає економічних втрат лісовому господарству та економіці регіону. Використання потенціалу сфери побічного користування у регіоні є не повністю контрольованим та не використовується повною мірою. Це вказує на необхідність стимулювання розвитку лісогосподарської діяльності в регіоні.

5. За результатами опитування керівників лісових господарств Закарпатської області щодо стану та умов розвитку лісогосподарської діяльності в регіоні визначено фактори, які стримують її розвиток, необхідні інструменти сприяння її розвитку, потребу в розробці регіональної програми розвитку лісогосподарської діяльності, підтримки органів регіональної влади діяльності лісових господарств. На основі розрахунку комплексного рейтингового показника методом відстаней до еталону здійснено групування лісогосподарських підприємств. Встановлено, що перелік господарств з високим рівнем конкурентоспроможного розвитку не є сталим, а природно-економічна зона їх розміщення не є визначальним фактором рівня їх конкурентоспроможності.

6. На основі аналізу закордонного досвіду лісогосподарювання та забезпечення конкурентоспроможності підприємств визначено шляхи удосконалення організаційно-економічного механізму розвитку лісогосподарської діяльності в регіоні. Перспективними напрямками удосконалення лісогосподарської діяльності в регіоні, що активізують роботу механізму, визначено оптимізацію лісогосподарської діяльності в лісі (здійснення своєчасних заходів охорони, захисту та відтворення лісу, активізація використання потенціалу побічного користування, диверсифікація діяльності в лісі, удосконалення інфраструктури лісогосподарської діяльності), з продуктами лісу (організація переробки продукції побічного користування, розвиток переробки деревини в регіоні), наближення місцевої громади до питань розвитку лісового господарства, розробку регіональної програми розвитку лісогосподарської діяльності, залучення лісових господарств до нових форм співпраці та ін.

7. Доведено, що одним з перспективних напрямів удосконалення та розвитку лісогосподарської діяльності в регіоні є її кластерна організація. Передумовами кластеризації у сфері лісового господарства є наявність лісових ресурсів як джерел сировини для різних видів економічної діяльності, поєднання еколого-економічної та соціальної складових розвитку регіону, орієнтація на об'єднання зусиль в умовах посилення конкуренції та ін. Створення кластерів у лісовій галузі вимагає спільних скоординованих зусиль всіх зацікавлених сторін на різних рівнях: лісогосподарських підприємств, органів влади, бізнесу, науково-освітніх установ та місцевої громади. Аргументовано, що ефективним та перспективним є поєднання стратегії регіонального розвитку, кластерного розвитку лісогосподарської діяльності з планом розвитку громади.

8. На основі проведеного дослідження запропоновано розробити регіональну програму розвитку лісогосподарської діяльності, що враховує регіональні особливості розвитку галузі, можливості диверсифікації видів господарської діяльності, зокрема використання сфери побічного лісокористування та рекреаційних властивостей лісу, що дозволяє розширити можливості лісових господарств здійснювати комерційну діяльність та зменшити навантаження на лісові екосистеми. Активізація лісогосподарської діяльності формує потребу лісових господарств у інформаційно-консультаційних послугах, надання яких може здійснюватися через створення інформаційно-консультаційного центру, що сприятиме підвищенню якості прийнятих управлінських рішень.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Праці у наукових фахових виданнях України

1. Ерфан, Є.А., Миголинець, М.І.¹, & Ревта, Н.Ю. (2006). Результативність зовнішньоекономічної діяльності підприємств Закарпатської області в контексті транскордонного співробітництва. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка.*, Випуск 20, 44-50. (0,6 д.а.) (Особистий внесок автора полягає у

¹ Прізвище змінено у зв'язку з одруженням.

аналізі участі Закарпатської області у зовнішньоекономічній діяльності). (0,44 д.а.)

2. Миголинець, М.І. (2006). Порівняльний аналіз підприємницького потенціалу областей Карпатського регіону. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка*, 19, 57-62. (0,6 д.а.)

3. Лендел, М.А., & Миголинець, М.І. (2010). Оцінка інвестиційної привабливості підприємств Карпатського регіону. *Інвестиції: практика та досвід*, 9, 14-18. (0,65 д.а.) (Особистий внесок автора полягає у аналізі інвестиційної привабливості підприємств Карпатського регіону). (0,5 д.а.)

4. Миголинець, М.І. (2012). Рейтинг конкурентоспроможності державних лісгосподарських підприємств Закарпатської області. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка (ЧІ)*, 35, 145-149. (0,44 д.а.)

5. Цалан, М.І. (2015). Роль закордонного досвіду у забезпеченні конкурентоспроможності підприємств Закарпаття. *Науковий вісник Буковинського державного фінансово-економічного університету. Економічні науки*, 1 (28), 101-104. (0,52 д.а.)

2. Статті у фахових виданнях, що індексуються міжнародними наукометричними базами, іноземних виданнях

6. Tsalan, M. (2014). The problems of competitiveness ensuring of forestry enterprises in Transcarpathian region of Ukraine. *Journal L'Association 1901 «SEPIKE»*, 4, 241-244. (0,36 д.а.) (Міжнародна індексація видання: Index Copernicus).

7. Цалан, М. І. (2016). Організаційне забезпечення розвитку лісгосподарської діяльності в регіоні. *Глобальні та національні проблеми економіки. Електронне наукове фахове видання Миколаївського національного університету ім. В.О. Сухомлинського*, 14, 679-683. (0,65 д.а.). Взято з <http://global-national.in.ua/archive/14-2016/137.pdf> (Міжнародна індексація видання: Index Copernicus).

3. Опубліковані праці апробаційного характеру та інші публікації, що додатково відображають зміст дисертаційної роботи

8. Миголинець, М.І. (2007). Динаміка показників експортно-імпоротної діяльності підприємств Карпатського регіону. Збірник матеріалів IV міжнародної науково-практичної конференції “Проблеми розвитку прикордонних територій та їх участі в інтеграційних процесах” (11-12 жовтня 2007 р.). Луцьк: 214-220. (0,31 д.а.)

9. Миголинець, М.І. (2007). Теоретичні основи дослідження конкурентоспроможності підприємств регіону. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Міжнародні відносини*, 1, 28-32. (0,5 д.а.)

10. Миголинець, М.І. (2007). Участь підприємств у зовнішньоекономічній діяльності Карпатського регіону. Тези доповідей XII міжнародної науково-практичної конференції “XXI століття: Наука. Технологія. Освіта “ (31 травня – 1 червня 2007 р.). Мукачево: 80-81. (0,11 д.а.)

11. Миголинець, М.І. (2008). Методи оцінювання конкурентоспроможності підприємницьких структур. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Міжнародні відносини*, 2-3, 69-73. (0,54 д.а.)

12. Миголинець, М.І. (2009). *Конкурентоспроможність підприємств регіону в умовах глобалізації та джерела її дослідження*. Матеріали X міжнародної науково-практичної конференції “Теорія і практика сучасної економіки” (14-16 жовтня 2009 р.). (Том II). Черкаси. 159-161. (0,18 д.а.)
13. Миголинець, М.І. (2011). *Передумови конкурентоспроможності підприємств Карпатського регіону в контексті євроінтеграції*. Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених, аспірантів і студентів (29 квітня 2011 р.). Сімферополь, 236-238. (0,2 д.а.)
14. Миголинець, М.І. (2013). *Теоретична сутність поняття конкурентоспроможності підприємств регіону*. Матеріали II міжнародної науково-практичної конференції “Конкурентоспроможність економіки України: теорії, моделі, механізми” (25-26 січня 2013 р.). Дніпропетровськ, 24-26. (0,2 д.а.)
15. Цалан, М.І. (2013). Поняття конкурентоспроможності підприємств у сучасній економічній науці. Паршина О.А. (Ред.), *Теоретичні та прикладні аспекти підвищення конкурентоспроможності підприємств*: [Колективна монографія у 4 томах] (Т1.) (с. 315-322). Дніпропетровськ: Герда. с. 315-322. (0,37 д.а.)
16. Цалан, М.І. (2014). *Лісова галузь Закарпаття: сучасний стан та проблеми*. Матеріали всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції студентів та молодих вчених “Моделювання соціально – економічних процесів: сучасні проблеми та їх вирішення” (19-21 березня 2014 р.). м. Жовті Води. 81 – 82. (0,14 д.а.)
17. Цалан, М.І. (2015). *Оцінка розвитку лісогосподарських підприємств Закарпатської області*. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції “Розвиток національної економіки: теорія і практика” (3–4 квітня 2015 р.). м. Івано-Франківськ, 290-292. (0,25 д.а.)
18. Цалан, М. І. (2017). *Механізми розвитку в регіональній економіці*. Тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції “Управління економічними процесами: сучасні реалії і виклики” 22-23 березня 2017 р., Мукачево: Видавництво Мукачівського державного університету, 216–218. (0,2 д.а.)
19. Цалан, М.І. (2017). *Застосування організаційно-економічного механізму в лісогосподарській діяльності регіону*. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції “Сучасні особливості шляхів вирішення економічних проблем розвитку” 29-30 вересня 2017 р. Львів: Поліграфічний центр Львівської економічної фундації, 73-76. (0,24 д.а.)

АНОТАЦІЯ

Цалан М.І. Організаційно-економічний механізм розвитку лісогосподарської діяльності в регіоні. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. – Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет» Міністерства освіти і науки України, м. Ужгород, 2018.

У дисертації узагальнено теоретичні засади дослідження лісогосподарської діяльності регіону та запропоновано напрями удосконалення організаційно-економічного механізму її розвитку. Обґрунтовано, що у нинішніх умовах діяльність лісових господарств регіону є комерційною господарською діяльністю, що потребує перегляду засад організації лісогосподарської діяльності та її орієнтацію на конкурентоспроможний розвиток. Узагальнено фактори, що формуються на державному та регіональному рівнях та впливають на здійснення лісогосподарської діяльності. Визначено поняття та складові організаційно-економічного механізму розвитку лісогосподарської діяльності в регіоні, що передбачає якісні її зміни в умовах збалансування соціальних, економічних та екологічних інтересів регіону як у поточному періоді, так і в перспективі. Досліджено особливості розвитку лісогосподарської діяльності в Закарпатській області та її роль у регіональній економіці. Здійснено оцінку розвитку лісових господарств способом опитування керівників для визначення факторів, що стримують розвиток лісогосподарської діяльності в регіоні та необхідних заходів підтримки, та проведено групування лісових господарств відповідно до розрахованого комплексного рейтингового показника методом відстаней до еталону. За результатами дослідження запропоновано напрями удосконалення лісогосподарської діяльності, що базуються на активізації, оптимізації, диверсифікації діяльності лісових господарств.

Ключові слова: лісогосподарська діяльність, регіон, конкурентоспроможність лісових господарств, кластерна модель розвитку, організаційно-економічний механізм.

SUMMARY

Tsalan M.I. Organizational and economic mechanism of forestry development in the region. – Manuscript.

Dissertation for a Candidate Degree in Economic Sciences (Doctor of Philosophy), specialty 08.00.05 - Development of productive forces and regional economics. - State Higher Institution "Uzhhorod National University", Uzhhorod, 2018.

The dissertation summarizes the theoretical principles of the forestry study in the region. The directions for improving the organizational and economic mechanism of its development have been suggested in the thesis as well.

The object of the study is the processes of forestry development at the regional level. The subject of the analysis is theoretical aspects and applied principles used for improving the organizational and economic mechanism of forestry development in the region.

The first chapter of the study considers the essence, specifics and features of such basic concepts as "economic activity" and "entrepreneurial activity". The comparison of their principles has been done and the role of state enterprise in the economic system of the country was outlined as well. This is preconditioned by the new trends in national and international economic environment and the formation of a new paradigm of competitive development in a globalized environment. It has been scientifically proved that in present situation forestry activity of the region is a commercial economic activity, requiring both the reconsideration of the principles of forest management and its

orientation towards the competitive development. The dissertation summarizes the factors being formed at the state and regional levels and influencing the implementation of forestry activities. The concept and the components of the organizational and economic mechanism of forestry development in the region providing its qualitative changes in terms of balancing the social, economic and ecological interests of the region both in the present situation and in the future have been defined.

The second chapter of the thesis explores the features of forestry development in the Transcarpathian region and its role in the regional economy. The analysis of the industry's contribution to the creation of the GRP area points to the need of stimulating the development of forestry activities in the region. It has been determined that the forestry of the region is one of the sources of the revenue part of the local budget. Insufficient usage of the potential of the sphere of secondary use in the area is evident.

To determine the factors hampering the development of forestry activities in the region and necessary supporting measures, the assessment of the forestry development by means of surveying the managers has been carried out. Among these factors the following should be isolated, and namely: insufficient consumer demand, high level of taxation, lack of financial support from the authorities, poor material and technical base, staff turnover and the lack of skilled labor resources, the problem of infrastructure maintenance of forestry activities, frequent changes in legislation. Supporting means are represented by the promotion of equipment leasing, the support of innovation activity, the promotion of foreign economic activity.

Forestry rating was calculated according to the complex indicator by the method of distance to the ethalon. The results of the calculation of this indicator and the distribution of forest holdings into groups showed that their positions in the rating have changed, their number in groups was not constant. The distribution of forest holdings in accordance with their location in the natural and economic zones of the Transcarpathian region has shown that this factor is not determinative in their development.

The third chapter of the thesis suggests the directions for improving the forestry activities based on activation, optimization, and diversification of forestry activities. The cluster model of forest management organization has been proposed. It should become the platform for cooperation between business entities, regional authorities, representatives of education, science and the public to ensure their competitive development. The results of the study have pointed to the need of the development of a regional forestry development program in the Transcarpathian region. It should take into account regional specificity and be oriented towards the development of forestry business in the region. This can be achieved by means of the development of recreation and tourism in the forest, the usage of the potential of the region for the development of the forest subfields. Activation of forestry activities creates the need of forestry farms in informational and consulting services, which can be provided through the establishment of information and consultation center.

Key words: forestry activity, region, competitiveness of forest enterprises, cluster model of the development, organizational and economic mechanism.

Підписано до друку 23.08.2018 р. Формат 60х84/16.
Умов.друк.арк. 09. Наклад 120 прим.
ФОП Бреза О.Ф.
88000, Україна, м.Ужгород, вул.Робоча, 6